<SOCIAL SCIENCE><TEXT BOOK><SINGH SATBIR><ATHARVIN SADI VICH><1986><PUNJABI UNIVERSITY><PATIALA><62-67><2126><SINGH S. - ATHRAVIN SADIVICH>

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਬਰਾਂ ਬਰਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਅਜਮੇਰ ਪੜਾਇਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਸ ਵੀ ਨਿਰਣਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧਧ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਿਛੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੀ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗਾ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਵਜੀਰ ਮਨੀਮ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬਹਾਰ ਸ਼ਾਹ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਚਲ ਪਇਆ ਉਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਦਿਲੀ ਦੇ ਗਰਵਨਰ ਆਸਫ-ਦਓਲਾ ਨੂੰ ਫੋਜਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਆ ਅਵਧ, ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ, ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਦੇ ਨਵਾਬਾ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਫੋਜੀ ਮੰਗਵਾਏ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਤੋਂ ਅਣੀਰ ਖਾਨ ਤੇ ਫੀਰੋਜਖਾਨ ਮੇਵਾੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸਿਪਾਈ ਲੈਕੇ ਪੁਜ ਗਏ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆ ਪਗਿਲਾਂ ਫਰਮਾਨ ਹੀ ਇਹ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਰ ਹਿੰਦੂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂਕਿ ਸਿੱਖ ਸੂਹੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਰਾਹੋਂ ਦੀ ਰਾਹ ਦੀ ਖਬਰ ਉਸਨੂੰ ਸੋਨੀਪਤ ਮਿਲੀ

ਃ--ਫੀਰੋਜਖਾਨ ਮੇਵਾਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਬਾਦ, ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਤੇ ਸਾਢੋਰੇ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਅਚੇ ਦਿਓਬੰਦ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁੜੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਸਰਹੰਦ, ਸਮਾਨਾ, ਥਾਨੇਸਾਰ ਤੇ ਸਾਢੇਰਾ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਕੀਆਂ ਸਨ ਟਾਕਰੇ ਦਾਸਾਰਾ ਭਾਗ ਬਾਬਾ ਬਨੋਧ ਸਿਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿਘ ਨੇ ਚੁਕਿਆ ਉਸੇ ਤਰਾੜੀ ਜਿਥੇ ਕਦੇ ਮੁਹੰਮਦ ਗੋਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਲੜਾਈ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈ ਮਹਾਬਤ ਖਾਨ ਪਹਿਲ ਕਰਕੇਸਿਖਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਛਡਡ ਗਿਆ ਮਹਾਬਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਨਸਦਾ ਦੇਖ ਫੈਰੋਜ਼ ਖਾਨ ਸਿਰ ਫਿਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖ ਫੋਜਾਂ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਇਆ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਯਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁਗਲਾਂ

ਨੇ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਾਜੇ ਗਲਤ ਨਿਕਲੇ ੩੦੦੦

ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ

ਇਸ ਖਬਰ ਨਾਲ ਸੱਮਧ ਖਾਨ ਦਾ ਵੀ ਉਸ਼ਾਹ ਵੱਧਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ

ਟੁਰ

ਪਿਆ ਵਜੀਦਖਾਨ ਤੇ ਉਮਰਾਖਾਨ ਉਸਦੀ ਇਮਦਾਦ ਤੇ ਸਨ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਸਰਹੰਦ ਵਿਚ ਹਨਹੀਂ ਸਨ

ਸਮ ਸਿਘ ਤੇ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕ ਰ ਲਿਆ ਅਮੀਨ ਖਾਨ ਵੀ ਸਰਹੰਦ

ਹੀ ਸੀ, ਹ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਚਿਦ ਸੁਣਕੇ ਜਲ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉਸ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਐਸੇ ਕੰਨ ਭਰੇ ਕਿ

ਸੱਮਧ ਖਾਨ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣ ਦੀ ਥਾਂਵੇ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਨਵਾਬੀ ਵੀ ਹਥੋਂ ਗਵਾਣੀ ਪਈ

:ਸਰਹੰਦ ਦਾ ਕਿਲਾ ਕੁਸ਼ ਜਾਣ ਉੁਪੰਤ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਲੋਹ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਕੀਤਾ, ਬਾਬਾ

ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਵੀ ਪੁਜ ਗਏ ਸਨ ਮੁਗਲ ਫੋਜ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀਆਂ ਮਨੋਤਾ ਪਕੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਨ

ਕਿ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਛੋਰ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ

ਬਹਾਤਰ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਐਸੀਆਂ ਮਨੋਤਾਂ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਸੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰੁਸਤਮ ਦਿਲ ਖਾਨ ਤੇ

ਫੀਰੋਜ਼ ਖਾਨ ਨੂੰ ਕਿਲੇ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਸਿੱਖਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹੰ ਨੂੰ ਹਾਰ ਵਿਚ ਆ ਲਿਆ

ਮੁੱਗਲ ਫੋਜਾਂ ਦਾ ਉਹ ਦੱਸਤਾ ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਗਿਆ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁਛੋਂ ਹੋਰ ਇਮਦਾਦ

ਭੇਜੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਲੋਹ ਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ ੬੦ ਹਜਾਰ ਦੀ ਇਕਟਠੀ ਫੋਜ਼

ਲੋਹ ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਚੜਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਮਾਨ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਹਿਜਾਦਾ ਰਫੀ-ਉਲ-ਖਾਨ ਨੂੰ

ਸੌਂਪੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਘੇਰਾ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਬਗਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ

ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ

ਮੁਨੀਮਖਾਨ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹੁਹਬ ਵਿਚ ਕਿਲ੍ਹੇ, ਵਿਲ ਵੱਧਿਆ ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ

ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਉਹ ਛਿੱਤਾ ਪੈ ਗਇਆ ਤੇ ਹਦਾਇਤ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿਤਾ

ਜੰਗ ਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਜੰਗ ਮੱਚ ਗਿਆ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤਕ ਤਾਂ ਮੁਗੱਲ ਪੁੱਜ ਗਏ ਪਰ

ਕਬਜਾ ਕਰਨਾ ਕਓਈ ਸੋਖੀ ਗਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜੱਥੇ ਬਣਾਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਦੇ

ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੇ, ਲਿਤਾੜਦੇ ਤੇ ਮਾਰਦੇ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸੁਚਾ ਨੰਦ ਦਾ ਪੁਤਰ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮੁੱਖੀ ਮੱਗਲ ਮਾਰੇ ਗਏ

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ੧੧ ਦਿਸੰਬਰ XXX ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਦਗੜਾ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਮੁਨੀਮ ਖਨ ਨੇ ਬਣਾਈ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹਨੂੰ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ ਮਿਲਕੇ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਅਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਅਜੇ ਲੋਹ ਗੜ੍ਹ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਧੱਰ ਸਿਖਾਂ ਵੀ ਇਹ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛਡਡ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹ-ਮੁਹਾਦਰੇਂ ਵਾਲੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਮਾਨ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ ਜਾਏ ਕਿੱਲੇ ਅੰਦਰ ਖਾਣ ਲਈ ਰਸਦ ਮੁੱਕ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਨਿਢਾਲ ਹੇ ਰਹੇ ਸਨ ਇਸ ਕਥਨ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਾਸ ਘਾ ਲਇਆ ਗੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਥਿਆਰ ਸੀ

:ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੁੰ ਤੋਪ ਚਲਾਈ ਗਈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਕੁਕਝ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਰਿਆਸਤ ਨਾਹਨ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁੱਜੇ ਜਦ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੁਨੀਮ ਖਾਨ ਦਾ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਾ ਪਾ ਕੇ ਮੁੱਗਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਯੂਸੀ ਹੋਈ 'ਬਾਜ ਤਾਂ ਉੱਡ ਗਿਆ ਸੀ' ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜਾਣ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਦਾ ਨਿਕਲ ਜਾਣਆ ਦਸਿਆ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਜੋ ਆਇਆ

ਸੋ ਬੋਲ ਰਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨੀਮ ਖਾਨ ਨੂੰ ਖੂਬ ਕੋਸਿਆ ਨਾਹਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਪਕੜ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਸ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗੁੱਸਾ ਹੁਣ ਲਿਸੇ ਦੇ ਹੀ ਨਿਕਲਣੀ ਸੀ ਨਾਹਨ ਵਿਚ ਜੂ ਬੰਦਾ ਸਿਘ ਸਨ ਨਾਹਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖੂਬ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕੀ ਵਸ ਸੀ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜ ਨੇ ਡਰਦਿਆਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੋਹਫੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤਕ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਰਨੈਲ ਹਮੀਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਦੇ ਪਕੜਨ ਲਈ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪੂੰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਉਹ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਤਲ੍ਹਟੀ ਹੇਠਾਂ ਸਹਦਪੁਰ, ਰਸੂਲਪਿਰ, ਭੜੌਲੀ,

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ, ਕਲਾਨੋਰ, ਪੰਜ ਰਿਹਾਹੀਂ ਹੰਦਾ ੧੧ ਅਗਸਤ XXX ਨੂੰ ਲਾਹੋਰ ਪੁੱਜਾ

:ਲੋਹਗੜ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮੁੱਗਲ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੋਂਦ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੁਸਾਨ ਨੂ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਤ--~ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਸਿਖ ਵਿਚ ਬੇਦਿਲੀ ਆ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਧ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਟਰੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਭੇਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਫਿਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਾਗ ਪਇਆ ਤੇ ਸਿਖ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪੁਜਣ ਲਗੇ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਵਲ ਪਹਿਲਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਠੀਨ ਸਮਝਿਆ ਕਹਲੂਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭਾਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਧ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਜਮੇਰ ਚੰਦ ਨੇ ਬਿਵਾਸਪੁਰ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਇਆ ਇਸ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਸਮਨਾਨ ਫਿਰ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਨਜਰਾਨੇ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜਨ ਹੋਏ ਪਰ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਇਆ ਤੇ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਜੁਗਦ ਨਾਲ ਪਿੰਜਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ ਚੰਬੇ ਜਾ ਪੁਜੇ ਇਸ ਕਰੱਤਵ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਗਗਲ ਫੇਰ ਗਈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਸਿਧ ਨੂੰ ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਚੰਬੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਨਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਾਜ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਕੁਕੋਂ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ

: ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਪੁਜ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਪੂਰਾ ਥੋਹ ਪਤਾ ਨਾ ਹੇਣ ਕਾਰਨ ਬੇਵਸ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਅਮੀਨ ਖਾਨ ਤੇ ਰੁਸਤਮ ਦਿਲ ਖਾਨ ਪੂਰੀ ਨੱਸ ਭੱਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਸੱਮਧ ਖਾਨ ਵੀ ਸਰਹੰਦ ਤੋਂ ਮੁੜਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਪਣੇ ਗਵਾਚੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਾਂ ਸੁਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰ ਰਹਿਆ ਸੀ ਵਜੀਦ ਖਾਨ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਿਹਆ ਸੀ ਸਮੱਧ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸੂਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਹਾਇਪੁਰ ਨੇ ਨੇੜੇ

ਬ੍ਰਹਮਪੁਰ ਹਨ

:ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫਤਹ ਸਿੰਧ ਦਜੇ ਪਾਸੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ

ਡਡਟ ਗਏ ਬਾਜ ਸਿੰਧ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਸਮੱਧ ਖਾਨ ਦਾ ਨੇਜ਼ਾ ਖੋ ਲਇਆ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ

ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਵਜੀਦ ਖਾਨ ਵੀ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਹੱਥੋਂ ਸ਼ਖਤ ਜਖਮੀ ਹੋਇਆ

ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਬਚ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਵੀ ਚੋਟਾਂ ਦਾ

ਮਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਦਾ ਮਰ ਗਇਆ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਰਾਹ ਦੀ ਖਬਰ ੧੪ ਜੂਨ XXX ਨੂੰ ਸੁਣੀ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਸਲੇਂ ਹੋਰ ਵਧੇ ਤੇ ਉਨਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਕਿ ਮੁਗਲ ਫੋਜਾਂ ਦੇ ਦੋ ਜਰਨੈਲ

ਇਕੋ ਹੀ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘਬਰਾ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਹੀ

ਸ਼ੇਖ

ਅਹਿਮਦ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗੇ ਲਧਿਆਸ਼ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ ਅਮੀਨ

ਖਾਨ

ਤੇ ਰੁਸਤਮ ਦਿਲ ਖਾਨ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਪਰ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਧ ਜੀ ਰਾਵੀ ਪਾਰ

ਕਰਕੇ ਕਠੁਆ ਜਾ ਪੁਜੇ ਸਨ ਰੁਸਤਮ ਰਠੁਆ ਵੀ ਪੁੱਜਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਜਾ

ਚੁਕੇ ਸਨ ਰੁਸਤਮ ਦਿਲ ਖਾਨ ਨੇ ਕਠੁਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ

ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਅਮੀਨ ਖਾਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਖਤੀ ਦਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਤੇ ਉਹ

ਵਾਪਸ ਲਾਹੋਰ ਮੁੜ ਆਇਆ

ਅਮੀਨ ਖਾਨ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸੁਚਨਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ

ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰੜਾ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਮ

ਲੇਵਾ ਮਿਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ

ਲੇਵਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀ ਆਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਰਹਿ

ਕੇ ਮੁਗਲਾਂ ਕੋਲੋ ਪਿਛਾਂ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਦੁਜੇ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਆਮ

ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਥ ਹੀ ਰਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਇਹ ਜਾਣਦਾ

ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਉਸ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਾਨਕ-ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਜੋ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਦਾ ਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਤਕ ਨੂੰ ਨਾ ਛਡਿਆ ਗਇਆ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਉਜਾੜੇ ਗਏ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੋਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਗਮਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਰੋੜਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ ਕਢਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਦਾਹੜੀ ਵਾਲਾ ਨਾ ਰੇਖੇ ਜਬਰਦਰਤੀ ਦਾਰੜੀਆਂ ਮੁੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਗਾਦਰ ਸਾਹ ਲਾਹੋਰ ਹੀ ਟਿਕ ਗਿਆ ਇਤਨੇ ਕਰੜੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਹੀਂ ਅਨੇਕ ਬੀਰਤਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ

ਃ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਿਆ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪਰਪਾਟੀ ਚਲਾਈ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੇਵਾ ਲਈ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਨੇ ਤੇ ਫਿਰ ਮਹਜ ਆਇਆ ਭਾਈ ਸਹਜ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲ ਅਤੇ ਸਹਜ ਰਾਮ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅੜ ਖਲੋੜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਈ ਅਢਨ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਆਈ ਭਾਈ ਅਢਨ ਸ਼ਾਹ ਨਿਰਭਓ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਧਘ ਜੀ ਤੇ ਦਰਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਹੋਰ ਕੱਟਰ ਪਰਸਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਧ ਜੀ ਨੂੰ ਮਰ੍ਹੇਲਾ (ਲੜਾਕੂ) ਕਹਦੇ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਾਗਲ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇ, ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ-ਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿਖੀ ਕੇਸਾਂ, ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਹੁਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਜਦ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਰੜੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਡਢੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਢਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਲਾਹੋਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਪੀਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਭਾਈ ਅਢਨ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਸ ਫਕੀਰ

ਦੀ ਧਰਮ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੀਰ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਦੇਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਮਰ੍ਹੇਲੇ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਤਾਂ ਪੀਰ ਨੇ ਡਰਦੇ ਡਰਦੇ ਰਹਿਆ, "ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਫਕੀਰ ਦਾ ਸਿਕਖ ਹੈ" ਭਾਈ

ਅਢਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਰਜਕੇ ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਮਰ੍ਹੇਲੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਸਿਖ ਹਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਰ੍ਹੇਲੇ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ) ਦਾ ਸਿਖ ਕਹਿਣ ਤਾ ਸਿੱਟਾ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰਭਓ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਦੀ , ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ?

XXX ਪੀਰ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਜਝ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਫਕੀਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਹਿਆ ਸੀ ਨੀਤੀ ਇਹ ਹੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੇ ਗੂਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਅੰਤਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਭਾਈ ਅਢਨ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਭੇਦ ਤਾਂ ਇਸੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਪਰ ਇਹ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਹਿਣਆ ਸੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿਖ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਘ ਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਬਚਾਉਣ ਹਿਤ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿਣਾ ਕਿਥੋਂ

ਤਕ ਫੱਬਦਾ ਹੈ? ਖਿਨ ਪਲ ਤੁੱਛ ਸਰੀਰ ਲਈ ਐਸੈ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਮੋੜ ਲੈਣਾ ਮਹਾਨ ਨੀਚਤਾਈ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਗ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੇ, ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਉਚੇ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਡਰ ਰਹਿਤ ਲੋਪ ਕਰਨਾ ਕੋਝਾਪਨ ਹ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਙਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਧਰੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕੇ 'ਚੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਸਿਕਖ ਦਾ ਸਿਰ ਲਿਆਏਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੰਜ ਰੁਪੇ ਮਿਲਣਗੇ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਦਿਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹਟ ਜਾਓ, ਮਤੇ ਕੋਈ ਦੇਖ ਲਵੇ ਭਾਈ ਅਢਨ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਕਹਿਆ ਕਿ 'ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਜੂਰ ਜਿੰਦ ਨਿਕਲ ਚਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ੁਭ ਘੜੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ'

: ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਲਾਹੋਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਫਿਰਕੀਆਂ, ਸੁੰਨੀ ਤੇ ਸ਼ੀਆ ਦੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਹੇ ਗਏ ਕਈ ਥਾਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਸੂਰਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਆਪੂੰਸ਼ੀਆਂ ਸੀ ਸੋ ਉਸ ਸੁੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤੋਪਾਂ

ਬੀੜ ਦਿਤੀਆਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸੁੰਨੀ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੁਕਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੁੱਜੀਆ ਤੋਪਾਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗਵਾ ਲਈਆਂ ਗੀਈਆਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲਸਮਾਂ ਅਤਿ ਬੈਚਾਨੀ ਦਾ ਗੁਜਰ ਰਹਿਆ ਸੀ

ਨਿੱਤ ਦੀ ਬੈਚੈਨੀ, ਆਪਸੀ ਝਗੜਿਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਤ ਵਧਦੀ ਤਾਕਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਜਨਵਰੀ XXX ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਉਲ-ਜਲੂਲ ਤੇ ਬੇਥਵੇ ਫੁਰਮਨ ਕੱਢਣ ਲਲਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ "ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ ਫਰੀਕਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾ ਦਿਓ ਆਦਿ" ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਵੀਂ 'ਸ਼ਾਹਿ-ਬੇਖਬਰ' ਪੈ ਗਿਆ ਇਸੇ ਬਾਲਤ ਵਿਚ XXX ਫਰਵਰੀ, XXX ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮੋਤ ਹੋ ਗਈ ੧੧ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤਕ ਲਾਸ਼ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪ ਈ ਰਹੀ ਤੇ ਤਖਤ-ਨਸ਼ਨੀ ਦੀ ਚੌਂਗ ਦੇ ਖਾਤਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਲਕਾ ਮਹਰ ਪਰਵਰ ਤੇ ਕੁਲੰਜ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜੀ ਗਈ ਤੇ ਉਥੇ ਕੁਤਬ-ਉਦ-ਦੀਨ ਬਖਦਿਆਰ ਕਾਜੀ ਦੇ ਮਰਬਰੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਮਸੀਤ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਦਫਨਾਈ ਗਈ

ਃਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੋਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਤੱਖਤ ਲਈ ਝਗੜਾ ਉੱਠਣਾ ਅਵੱਸ਼ ਸੀ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਦੂਜੇ ਨਿਯਮ-~ਬੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਤੀਜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਨਿਰਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਖਤ-~ਨਸ਼ੀਨੀ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਹਾਨਦਾਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਣੇ ਭਰਾ ਅਜਮ, ਜਹਾਨ ਰਫੀ ਨੂੰ ਹਰਾ, ਮੁੱਕਾ ਤੇ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਤਖਤ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਹਾਨਦਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿਆ ਅਜੀਮ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਫਰਖਸੀਅਰ ਨੇ ਸਯਦ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਗੱਠ-ਜੋੜ ਕਰਕੇ ਜਹਾਨਦਾਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ੧੧ ਫਰਵਰੀ XXX ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿਤਾ ਦੇ ਆਪ ਤਰਤ ਤੇ ਬੈਠ ਗਇਆ

ਃ ਉਦਧਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਤਖਤ-ਨਸ਼ੀਨੀ ਦੀ ਜੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਧਰ ਲਾਹੋਰ ਵਿਖੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੇਖਬਰ ਪਿਆ ਸੀ, ਸਿੱਖਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਜਤਲਾਨੀ ਅਹੰਭ ਕਰਦਿਤੀ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਵਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਲਾਨੋਰ ਦੇ ਬਟਾਲਾ ਮਿਥਿਆ ਅਮੀਨ ਖਾਨ ਬਗੈਰ ਟਾਕਰੇ ਦੇ ਹੀ ਲਾਹੋਪ ਵਲ ਭੱਜ ਉਠਿਆ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਗ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਤੇ ਸਾਢੋਰੇ ਵਲ ਹੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰੀ ਇਹ ਇਹਤਿਆਤ ਵੀ ਵਰਦੀ ਕਿ ਉਸ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੋਰ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੁਝ ਵਾਟ ਤੇ ਬਣਾ ਲਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਖੁਸ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋ ਸਕੇ ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਉਕਠਠੀ ਕਰ ਲਈ ਫਰਖਸੀਅਰ ਦੇ ਤਰਤ ਬਪੈਠਣ, ਭਾਵ ਫਰਵਰੀ

XXX ਤਕ ਸਿੱਖ ਇਕ ਫਿਰ ਮਜਬੂਤ ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਫਰਖਸੀਅਰ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਪੰਜਾਬ ਵਲਵ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਉਹ ਜਾਣ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ

ਸਰੋਤ ਹੈ ਅਥੇ ਜੇ ਇਹ ਸੁੱਕ ਜਾਂ ਮੁੱਕ ਗਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਦੇ ਰਹਿਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਏਗਾ

ਫਰਖਸੀਅਰ ਨੇ ਤਖਤ ਬੈਠਤੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਖਤ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦਹਰਾਇਆ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਵਿਉਂਤ-ਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ ਜੈਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਸਾਢੇਰੇ ਤੇਕਬਜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜੈਨ ਖਾਨ ਨੇ ਸਾਢਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਸਿੱਖਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਨਾ ਤੁਰਵ ਦਿੱਤੀ ਜੇਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਜੇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾ ਨੇ ਵੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਕਿ ਕੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਐਸੀ ਸੁਰੰਗ ਕਕਢੀ ਜਾਏ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਆਂ ਦੀ ਉਸ ਵੱਡੀ ਤੋਪ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਤੋਪ ਨੂੰ ਰਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਸੀਟ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਏ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸੁਰੰਗ ਮਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਰੱਸੇ ਪਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਤੋਪ ਘਸੀਟ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰ੍ਸਾ ਹੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤੋਪ ਕੁਛ ਫੁਟ ਸੁਰੰਗ ਅੰਦਰ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਬਾਹਰ ਤੋਪ ਨਾ ਦੇਖਕੇ ਜੇਨ ਖਾਨ ਘਬਰਾ ਹੀ ਗਿਇਆ ਉਵੇ ਨੇ ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਜਿਲ੍ਹਣ ਬਣੀ ਗਈ ਸੀ ਤੋਪ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚ

ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਸੋ ਚੇਨ ਲੱਟ ਬਾਵਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਧ੍ਰ ਉਦਰ ਫਿਰ ਰਹਿਆ ਸੀ ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦਿਖਾਈ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ ਬੜੀ ਭਾਲ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਲਗਾ

ਕਿ ਤੋਪ ਸਿੰਘ ਖਿਜ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਐਖਿਆਈ ਨਾਲ ਤੋਪ ਸੁੰਰੰਗ ਵਿਚੋਂ

ਕਢਵਾਈ

ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੋਸਲੇ ਵਧੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਦੇ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੇ

ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਪੁਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ